

SLIKE I GRAFIKE JOŽEFA BENEŠA

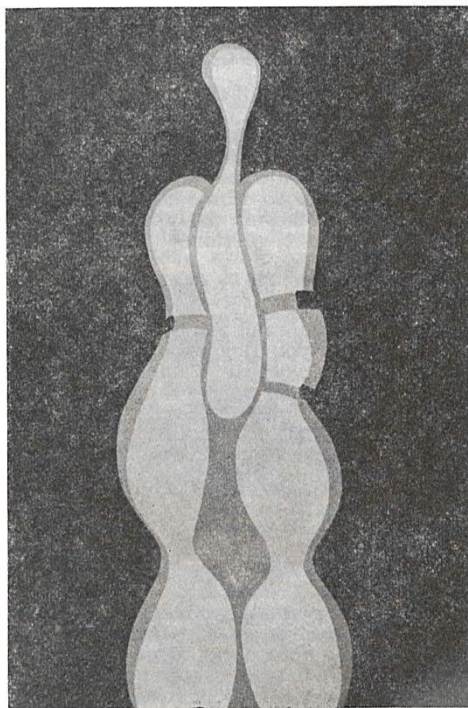
Likovna akcija vojvođanskog slikara i grafičara srednje generacije *Jožefa Beneša*, čiji se kontinuitet razvoja može, relativno lako, da prati, ima danas vrednost neospornog kreativnog iskustva i zavidnu umetničku reputaciju. Takođe, za potpunije proučavanje i razumevanje njegovog umetničkog angažovanja veoma je značajan podatak da se on uporedo bavi slikarstvom i grafikom, što mu, pruža mogućnost znatne razrade, uglavnom, onih sadržaja koji već imaju proverenu vrednost širokog značenja. Istovremeno, momenat naglašenog intelektualnog napora, pretvara rezultat njegovog umetničkog angažovanja u ubedljiv blok vizuelno-konkretnih znakova širokog spektra sadržinskog dejstva.

Ako se prihvati da je krajnji cilj Beneševog rada potvrđivanje univerzalnih životnih istina preko određenog istorijsko-umetničkog iskustva, sasvim je razumljiva, stalno prisutna, potraga za kvalitativno uvek drukčijim i relativno novim načinima likovnog izražavanja. To je naročito primetno u razvoju njegovog shvatanja slike gde se treba podsetiti na onaj redosled akcija koje započinju ekspresionističkim rešavanjem motiva obala Tise u kojima je naglasak na punoj dominaciji funkcionalno primenjene grube fakture shvaćene u smislu suprotnom mogućoj pretpostavci o eventualnoj nameri bukvalnog »prenosa« konkretnih predstava. Nešto kasnije, nastupiće etapa izvesnog, poentilističkog smirivanja dramatičke izabranog predela upotrebom kolonističkih mrlja kao dobro proučenog sistema beleženja onih, unapred programiranih impulsa koji pre markiraju nego što razgrađuju čvrstinu konkretnog predmeta i konstrukciju stvarnog ambijenta. Slike (i grafike, takođe) iz poslednjih nekoliko godina nose već puni naglasak autonomnosti likovnog i sadržinskog događaja što iziskuje punu pozornost i taktičnost postupka, noseći u sebi naglašenu analitičnost pristupa vrednovanja smisla izvedenih oblika.

U kontekstu ovakvih idejnih shvatanja razumljivo je da njegovi radovi pripadaju onim likovnim sferama za koje je karakteristična jedna vrsta iznenađenja proistekla iz onih neuhvatljivih tokova kretanja emotivnih podsticaja čije plastično fiksiranje nosi u sebi eksplozivni naboj nečeg što je obično neočekivano. Reč je o često primenljivoj varijanti vizuelnih nedoslednosti koje treba shvatiti kao svesno uspostavljane plastičnih varki, što se ogleda ipak samo u prividnim kompozicionim nekorektnostima. U cilju podsticanja punog dejstva dinamičnih sklopova kao nužnih elemenata sveobuhvatnijeg dejstva realizovane celine, Beneš insistira na punoj dominaciji fasadnih pikturnalnih čestica koje odgovaraju dinamici unutrašnjih kretanja čitave likovne realizacije. Postojeće optičke varke ne predstavljaju toliko namerno odstupanje od kla-

sličnih vidova materijalizacije poetskih, ili, kako bi ih, na primer, nazvao Kandiski »apstraktnih sadržaja«, koliko jedno razumljivo korišćenje iskustava moderne umetnosti u mameri postizanja adekvatnije i aktuelnije izražajnosti. Ovaj umetnik veoma sigurno sprovodi i čitav jedan sistem vizuelnih udara sa osnovnim ciljem izazivanja neprijatnih, onespokojavajućih raspoloženja.

Iako likovni angažman Jožefa Beneša istovremeno obuhvata dve, disciplinski različite, oblasti (slikarstvo i grafiku), likovno-saznajna potka i finalna realizacija se dodiruju, pretvarajući se u jedinstven spreg ubedljivog umetničkog delovanja sa istim krajnjim ciljem. Tako, u pogledu građenja fasadne konstrukcije celine u osnovi je razrađena strategija koja se oslanja na grupisanje skoro autonomnih segmenata nekog predmeta u sasvim novu konkretnu situaciju. Zapravo, radi se o jednoj vrsti analitičkog raščlanjavanja dobijene vizuelne predstave odabranog konkretnog motiva ili, još pre, izabranog simboličnog znaka, koji u etapi poetske pripreme (ona ispunjava, onaj uvek postojeći, interval između odluke o plastičnom dejstvu i početka sprovođenja same materijalizacije) dobija drukčiji smisao, da bi u poslednjem činu slikarsko-grafičke akcije već potpuno izmenjen i dopunjen prerastao u novu realnost koja je sada, samo moguće sećanje na prvobitni izvor unutrašnjeg impulsa. Konačni rezultat tako stvorene plastične celine je konstrukcija

ljudske figure (sasvim retko, predmeta) izvedena najčešće metodom disciplinovanog građenja geometrijskih ili amorfni (umetnik namerno oscilira između ove dve krajnosti) delova. Omogućeno je, međutim, svakom konstruktivnom segmentu da u novoj, sadržinski drukčijoj, realnosti zadrži punu autonomnost značenja uslovljavajući, istovremeno, i sam karakter susednih oblika karakterističnom osebujućom uzajamnih prožimanja bez narušavanja suštine plastičnog integriteta segmenata. Ovi samostalni oblici nadovezuju se jedan na drugi u tačno programiranom ritmu koji najčešće ima rastuću dramatičnu intenzivnost, dok je smer kretanja svesno i unapred određen, što obično ne isključuje i samostalno ritmičko cirkulisanje svorenog likovnog oblika grafičkog lista ili slike čime oni postižu pravo na sopstveni plastični mehanizam.

Iz impozantnog broja serija grafika i slika Jožefa Beneša ipak treba izdvojiti radove nastale u poslednjih pet godina za koje je karakteristično insistiranje na izvesnoj, markantnoj pikturnalnoj strukturalnosti; zapravo, reljefnosti koja nosi pomenute naboj dinamičnih ritmova izrazitog motoričnog dejstva. Na taj način se ostvaruju veoma upečatljive plastične osobenosti vizuelne celine kao kvalitativno posve opravdanog, ne samo formalnog, već i sadržinskog motiva egzistencije. Boja, koja je sasvim adekvatna organskom značenju konstruisanih oblika, upotrebljena je, i pored utiska jakle autonomnosti ipak kao ravnopravni saradnik ali i kao značajan element određenih sadržinskih usmeravanja tih kinetičkih procesa i ritmova. Bojeni odnosi veoma jake zvučnosti često se međusobno suprotstavljaju, ostvarujući snažno psihološko dejstvo obično neprijatnog utiska. Realizovani sistemi oblika koji sačinjavaju kompaktnu optičku masu konstruktivnih sklopova fasadnih ritmova i neosporne vrednosti unutrašnje strukture ne sadrže potrebu isticanja tačno određene pobude; svesno odbacuju usmerene ponuke radi kompleksnijeg dejstva.

Ako bi se tražila bliža određenost Benešove stilske pripadnosti, mogli bi se naći, relativno čvrsti oslonci u jednoj od varijanta »optičkog strukturalizma« kada je reč o likovnoj strategiji njegovih grafika dok je u slikarstvu podsticaj na jednom bogatijem iskustvu savremene likovne umetnosti. Međutim, postoji u čitavoj ovoj akciji naglašena originalnost stečenih iskustava (na primer: postavljanje skoro identičnih problema tako karakterističnih za »zagrebačku školu serigrafije« koje Beneš ipak rešava dovoljno samostalno i isto toliko ubedljivo). Zapravo, puna kreativna autonomnost ovog umetnika dolazi do punog izraza u onom važnom momentu postizanja pune ravnoteže, ne samo odnosa fasadnog dela likovne celine, već svih njenih elemenata. Radi se o forsiranju združeniog dejstva postojećih planova grafike (nešto je to ipak češće nego kod slika) koji, bez obzira na važnost uslovljenu normalnim postupkom gradacije, dovodi do frontalnog dejstva postavljenih planova relativno nezavisne plastične radnje, čiji smisao vizuelnog atakiranja predstavlja već sistem racionalne primene značenja bojenih sklopova. Umetnik uspeva da postigne izvesnu, podjednako »psihološku i fizičku ravnotežu« odnosa upotrebljenih, konkretnih elemenata čija krajnja vrednost ne leži toliko u simboličkom prenošenju slobodno shvaćenog i interpretiranog sistema vizuelno-poetskih sadržaja univerzalnijeg smisla tumačenja, koliko predstavlja činjenicu (koja se uslovno može shvatiti u duhu Aranhajmovog tumačenja značaja »skrivenih strukture«) prevazilaženja postojeće, uslovljene formalnosti likovnog građenja željene namere, ostvarujući se, istovremeno, kao onaj, uvek iznova traženi i neophodni sklad dejstva elemenata realizovane plastične celine podjednako po deskriptivnom sistemu horizontalnih redova i smisla vertikalne gradacije onih, neophodnih sadržinskih upozorenja.